

Симоненко Л. О., кандидат філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України

ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Мова – душа народу, в ній простежується система його цінностей, знання про світ, національні особливості. Вона є важливим чинником освіченості, акумулятором знань, засобом обміну інформацією. Багатовимірною духовною одиницею мови є слово, яке охоплює все, що народ здобув упродовж свого існування. Репрезентацією спеціальних знань є слова-терміни, в яких закодована історія світової й вітчизняної науки, освіти і культури.

Сучасній українській науковій термінології передував період неконтрольованого термінотворення. Донаукова практика людини будувалася здебільшого на стихійному використанні законів природи та соціального світу [1, с. 26]. Прообразом більшості сучасних термінів є слова, що виникли в дописемний період в усній мові для найменування об'єктів дійсності, пізнаних у процесі практичної діяльності людини, зокрема, *оби́да* (моральна і матеріальна шкода), *змець* (очевидець) тощо.

Розвиток української наукової термінології починається з другої половини XIX ст. Основні віхи її становлення пов'язуємо з діяльністю трьох інституцій: Науковим товариством імені Т. Г. Шевченка (далі – НТШ) у Львові, Інститутом української наукової мови ВУАН (далі – ІУНМ), Академією наук України (нині – Національна академія наук України).

Підвалини розбудови української термінології були закладені вченими Галичини – І. Верхратським (природничою), В. Левицьким, І. Пулюєм (фізичною), О. Огоновським, К. Левицьким (юридичною), Р. Цегельським, І. Горбачевським (хімічною) та ін. [5, с. 321].

Термінологічні надбання НТШ стали підвалиною для розгортання термінологічної роботи в Східній Україні, яка пов'язана зі створенням перших товариств «Просвіта» в Києві,

Одесі, Полтаві, Харкові та інших містах України, Українського наукового товариства в Києві на чолі з Михайлом Грушевським.

14 листопада 2018 р. минає сто років від дня заснування Української академії наук (УАН), головою-президентом якої став академік В. І. Вернадський [3, с. 5]. З перших днів свого існування УАН першорядного значення надавала мовним проблемам, підтвердженням чого стало створення відділу історично-філологічних наук, при якому існувала низка комісій, в тому числі й правничо-термінологічна комісія, яку очолив О. І. Левицький. У травні 1921 р. всі термінологічні комісії були об'єднані в Інститут української наукової мови ВУАН (Всеукраїнської академії наук), першочерговим завданням якого «було скеровування процесу розвитку української наукової мови та розроблення наукової термінології» [3, с. 6].

Наслідки невтомної праці співробітників ІУНМ зафіксовані в 24 словниках з різних галузей науки і техніки [2, с. 56]. З-поміж них виділяється Російсько-український словник правничої мови (головний ред. академік А. Ю. Кримський. – К.: ВУАН, 1926. – 227 с.), до якого, як зазначено в передмові, «ввійшли терміни та вирази потрібні правникам в його щоденній праці» [5, с. 79]. На жаль, у вересні 1930 р. ІУМ було ліквідовано, а робота на термінологічній ниві на певний час згорнулася.

Концептуальні засади термінотворення в окреслені періоди, вироблені вченими різних наукових шкіл і поколінь Західної та Східної України, сприяли подальшому формуванню якісно нової термінології.

Після тривалої перерви поновлення термінологічної роботи припадає на кінець 50 – початку 60-х рр. ХХ ст. Її відродженню певною мірою сприяла створена Президією АН України в 1957 р. Словникова комісія, основним завданням якої було укладання різногалузевих словників, які б забезпечували вичерпне ознайомлення з новою термінологією, що з'явилася в повоєнний період з різних галузей знань. Її функції продовжив Комітет наукової термінології при Президії НАНУ, створений у 1977 р., під егідою якого опубліковано понад 20 різногалузевих словників, 6 монографій з актуальних проблем сучасного термінознавства.

Із становленням України як суверенної держави, набуттям українською мовою статусу державної проблеми національної

термінології набули глобального значення. Посилений інтерес науковців до проблем термінології, зумовлений такими практичними потребами, як забезпечення всіх галузей суспільного і культурного життя кодифікованою термінологією. У цей час відбувається інтенсивне вивчення галузевих терміносистем (на сьогодні досліджено близько 150). Кожне з таких досліджень поповнює українську термінологію новим лексичним матеріалом, необхідним для створення словників.

Наслідком співпраці науковців, освітян за роки незалежності, за різними підрахунками, видано близько 800 словників різного типу і призначення. Їх умовно можна класифікувати за певними ознаками: тематичним обсягом (загальнонаукові, поліфункціональні, універсальні); кількістю залучених мов (одно-, дво-, три- і багатомовні); призначенням (навчальні, інформативні, довідкові, енциклопедичні); способом семантизації (перекладні, тлумачні, тлумачно-перекладні). Найбільша кількість словників репрезентує технічні науки (понад 140), біологічні (понад 140), економічні (90), правознавчі (понад 60) праць та ін.

Видання термінографічних праць назавжди залишається нагальною потребою нашої освіти, науки, оскільки кожен словник відбиває динаміку розвитку української наукової термінології, забезпечує необхідну для кожної мови кодифікацію лексичних засобів усіх категорій [7, с. 360].

Список використаних джерел

1. Баксанский О. Е. Когнитивные репрезентации: обыденные, социальные, научные / О. Е. Баксанский. – М., 2009. – 224 с.
2. Кочерга О. Українські термінологічні словники довоєнного періоду. За матеріалами бібліотек Києва, Львова / О. Кочерга, В. Кулик // Вісник АНУ. – 1994. – № 2. – С. 55–61.
3. Симоненко Л. Роль Національної академії наук у розбудові української наукової термінології / Л. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – Київ, 1998. – С. 5–8.
4. Симоненко Л. О. З історії становлення української правничої термінології в Галичині / Л. О. Симоненко // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. з проблем розвитку та

функціонування державної мови (Київ, 30 листоп. 2016 р.). – Київ, 2016. – С. 16–18.

5. Симоненко Л. О. Українознавчі термінологічні студії академіка А. Ю. Кримського / Л. О. Симоненко // Термінологічний вісник. – Вип. 2/1. – Київ, 2013. – С. 72–84.

6. Симоненко Л. О. Історична тяглість розвитку української наукової термінології / Л. О. Симоненко // Вісник Львівського університету. – Вип. 61. – Ч. І. – 2017. – С. 320–328. – Серія «Філологічна».

7. Симоненко Л. О. Галузеві словники у формуванні культури фахової мови / Л. О. Симоненко // Наукові праці Кам'янець-Подільського нац. університету імені І. Огієнка. Філологічні науки. – Вип. 32. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 356–361.

Артикуца Н. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри загальнотеоретичного правознавства і публічного адміністрування Національного університету «Києво-Могилянська академія»

СТАН, ПРОБЛЕМИ Й ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛІНГВОЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із важливих теоретико-практичних завдань сучасної лінгвістики є визначення місця лінгвістичної експертизи серед інших видів експертиз у юридичній діяльності, видова класифікація таких експертиз за призначенням, завданням, методикою, окреслення кола актуальних проблем лінгвоекспертної діяльності (організаційних, методичних, теоретичних, прикладних). Широке застосування різноманітних видів лінгвістичних експертиз у юридичній сфері сприяє формуванню низки спеціалізованих напрямів такої діяльності, а саме:

1. Лінгвостилістична експертиза законопроектів та інших нормативно-правових актів на стадії їх розроблення (для проектів законів під час підготовки до другого читання).

2. Лінгвістична експертиза у документальних суперечках, здійснювана з метою надання лінгвістичного (філологічного, граматичного) тлумачення правових текстів, як законів,